

О. В. Абакуменко,
д. е. н., професор кафедри фінансів,
Чернігівський державний інститут економіки і управління
К. Є. Лавров,
здобувач

СТИМУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ЯК НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

O. Abakumenko,
doctor of economic sciences, professor of cathedra of finance, Chernihiv State Institute of Economics and
Management
K. Lavrov,
the applicant

STIMULATION OF LABOR ACTIVITY OF THE POPULATION AS THE NECESSARY PREREQUISITE OF ACTIVIZATION OF INVESTMENT ACTIVITY IN UKRAINE

У статті обґрунтовано комплекс напрямів удосконалення фінансової політики України, орієнтованих на зростання трудової активності населення та продуктивності праці. Розроблені рекомендації поєднують заходи в сфері бюджетної та податкової політики. За кожною пропозицією передбачені недоліки та ризики, які можуть виникнути внаслідок адаптації суб'єктів господарювання, та заходи щодо їх нейтралізації. Важливою особливістю запропонованого комплексу заходів є орієнтація на формування свідомого ставлення та розуміння особистої відповідальності серед населення за власну зайнятість та рівень винагороди за працю.

In article the complex of the directions of improvement of financial policy of Ukraine, focused on growth of labor activity of the population and labor productivity is reasonable. Recommendations are developed combine measures in the sphere of the budgetary and tax policy. Behind each offer shortcomings and risks which can arise owing to adaptation of subjects of managing, and a measure for their neutralization are provided. Important feature of the offered complex of actions is orientation to formation of a conscientious attitude and understanding of a personal responsibility among the population for own employment and level of remuneration for work.

Ключові слова: єдиний соціальний внесок, праця, оподаткування трудових доходів, соціальні виплати, споживацький стандарт.

Key words: uniform social contribution, work, taxation of the labor income, social payments, consumer standard.

ВСТУП

Проблема зайнятості є однією з найбільш важливих у ринковій економіці. Роль держави в її вирішенні прийнято зводити до стимулювання створення робочих місць підприємцями, спрощення пошуку роботи безробітними та, в разі потреби, організації їх перекваліфікації. Зазначений комплекс заходів спрямований на вирішення проблеми пошуку застосування вмінь і здібностей осіб, що прагнуть працювати, та органічного включення їх у існуючу систему створення та розподілу вартості суспільного продукту. У вітчизняних умовах проблема забезпечення ефективного використання наявних трудових ресурсів лежить у дещо іншій площині. Наслідком тривалої і досить непродуманої політики держави щодо забезпечення високих соціальних стандартів є парадоксальна ситуація, коли високий за офіційними оцінками попит на робочі місця на практиці комбінується з реальним небажанням ефективного здійснення працівниками своїх посадових обов'язків та відповідним незадо-

воленням ними з боку роботодавців. Оскільки забезпечення продуктивними трудовими ресурсами є однією з ключових передумов реалізації будь-якого інвестиційного проекту, необхідно констатувати актуальність зняття існуючих суперечностей вітчизняної політики по відношенню до зайнятості з позицій стимулювання інвестиційної активності в Україні.

Більшість вітчизняних дослідників даної проблеми досі не вийшли за рамки застарілої для вітчизняних умов парадигми державного регулювання ринку праці, згідно з якою основна відповідальність за забезпечення населення робочими місцями і гідною заробітною платою покладається на державу та бізнес. Зокрема Літинська В.А. вважає передумовою вирішення проблем ринку праці розвиток бізнесу та активізацію інвестиційної діяльності, забуваючи, що вони залежать від забезпеченості якісними трудовими ресурсами [1]; Марковська Т.С. наводить комплекс заходів, що перерозподіляють витрати з підвищення кваліфікації та матеріально-

го забезпечення робітників між державою та бізнесом [2]; Ратушенко О.І. вказує на низький рівень заробітної плати в Україні як чинник суперечностей на ринку праці, ігноруючи проблему відповідності її рівня кваліфікації та сумлінності працівників [3]; Шкіндюк Ю.І. черговий раз акцентує увагу на функціях держави щодо прогнозування ринку праці та зведення попиту і пропозиції на ньому [4]. На нашу ж думку, потреба переходу до нової для України філософії державної політики в сфері зайнятості, яка передбачала б відповідальність і самих працівників за забезпечення себе робочим місцем та достойним заробітком, є нагальною.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної статті є обґрунтування комплексу рекомендацій щодо удосконалення державної фінансової політики у сфері зайнятості й забезпечення населення засобами до існування, котрий сприяв би формуванню у свідомості громадян розуміння взаємозв'язку між участю в створенні суспільних благ (трудовою активністю) та їх споживанням, а отже, стимулював би його до продуктивної праці.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

З кожним роком набуває дедалі більшої гостроти проблема забезпечення підприємств трудовими ресурсами. Доведеним є твердження про те, що поєднання широких соціальних програм із надмірним податковим навантаженням на трудові доходи населення є потужним дестимулюючим фактором легальної трудової активності в Україні [5]. З огляду на це необхідно є реалізація комплексу заходів щодо підвищення трудової активності та продуктивності праці в Україні (табл. 1).

Передусім важливо терміново переглянути соціальну політику уряду. На даний час важливо призупинити ріст мінімальної заробітної плати та обсягів соціальних виплат. Після чого в найкоротші терміни слід провести глибоку ревізію системи соціального забезпечення з перевіркою правомірності підстав надання соціальних виплат усім без винятку одержувачам. Слід переглянути обсяги та підстави надання соціальних виплат.

Необхідно також забезпечити посильну участь одержувачів виплат у створенні суспільного продукту. Даний захід є вкрай важливим у всій системі реформування соціальної допомоги. Посильний трудовий внесок особи повинен стати необхідною умовою отримання виплати, а саме:

- потреба здійснення відповідної посильної роботи практично унеможлиблює неофіційну зайнятість особи;
- безумовний зв'язок соціальних виплат з трудою активністю сприяє руйнуванню деструктивного утриманського стереотипу мислення;
- невисока престижність та невідповідність характеру роботи здібностям і вподобанням конкретного працівника стимулюватиме його до більш активного пошуку роботи.

Другим важливим фактором, котрий не сприяє прагненню населення до високопродуктивної трудової діяльності, є недосконалість системи оподаткування трудових доходів, що полягає у надмірності податкового тягаря на трудові доходи найбільш вразливих верств на-

селення в поєднанні з фактично регресивним його характером. Вирішення даної проблеми потребує виважених дій протягом тривалого часу. Передусім слід забезпечити більшу соціальну справедливість оподаткування трудових доходів. Часткове вирішення даної проблеми можливе вже найближчим часом за рахунок ліквідації норми про максимальну базу нарахування єдиного соціального внеску в Законі України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" [6]. Вказаний захід дозволить закріпити прогресивний характер оподаткування трудових доходів не тільки декларативно, але і на практиці, та сприятиме притоку деякого додаткового обсягу ресурсів до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування та Пенсійного фонду України. З часом здійснення ефективного перегляду соціальних видатків держави та ліквідація утриманського стереотипу в українському суспільстві дозволить поступово знизити податкове навантаження на трудові доходи передусім за рахунок єдиного внеску. На даному ж етапі єдиним дійсно дієвим заходом щодо пом'якшення дестимулюючого впливу високого податкового тягаря по відношенню до трудової активності населення є забезпечення розуміння громадянами напрямків та потреб витрачання, сформованих коштів бюджетів та позабюджетних фондів. Лише дійсна інформаційна прозорість фінансової діяльності державних органів та позабюджетних фондів дозволить пом'якшити суспільне невдоволення від непопулярних дій уряду та виховати свідомого платника податків. Тому актуальною вимогою часу є розробка і реалізація програми створення і підтримання технічних засобів і можливостей оприлюднення інформації про джерела формування і напрямки витрачання коштів бюджетів усіх рівнів та позабюджетних фондів. При цьому важливо, щоб відповідна інформація була достатньо деталізованою за окремим установами, їх територіальними органами та структурними підрозділами, програмами та функціями, а також за основними категоріями одержувачів виплат із позабюджетних фондів.

Не менш важливим, ніж названі вище, дестимулюючим фактором трудової активності в Україні є високий споживацький стандарт. Під останнім ми розуміємо поточне уявлення індивіда про достатній для нього рівень споживання (перелік та кількість необхідних благ). Слід враховувати, що даний феномен є динамічним, частіше за все не відповідає ні реальним потребам, ні реальним можливостям індивіда та формується під впливом зовнішніх чинників. Незважаючи однак на його слабкий зв'язок з потребами та можливостями конкретної особи, споживацький стандарт тим не менше виступає одним із суттєвих критеріїв прийняття рішення про трудову активність. Прикладаючи дані тези до практики, слід вказати, що навіть достатньо високий з точки зору середнього у суспільстві рівень винагороди за працю не є гарантією забезпечення підприємства продуктивними трудовими ресурсами, якщо серед потенційних працівників сформовано високий споживацький стандарт. Особливо дана теза справедлива по відношенню до молоді.

З огляду на викладене вище, слід констатувати потребу у державній програмі з корекції споживацького

Таблиця 1. Напрями удосконалення фінансової політики, спрямовані на підвищення трудової активності та продуктивності праці в Україні

Зміст заходу	Спрямованість на інтереси суб'єктів інвестиційної діяльності	Термін реалізації	Характер та термін виступаючого очікуваного результату	Недоліки та ризики		
				зміст	засоби протидії	
1	2	3	4	5	6	
Скорочення адміністративних витрат держави	Розширення можливостей бюджету щодо зниження податкового тиску та перерієнтації витрат	З початку наступного бюджетного року	Вивільнення ресурсів бюджету, в т.ч. для реалізації обґрунтованих у даному дослідженні пропозицій (одразу після запровадження)	Збільшення найбільш кваліфікованих держслужбовців. Зниження рівня керованості економічних і суспільних процесів	Запровадження пропозицій з урахуванням реальних ролі, значення та результатів функціонування окремих державних служб та роботи окремих службовців щодо стимулювання економічного розвитку та дотримання соціальних стандартів	
Скорочення обсягів соціальних виплат та призупинення зростання соціальних стандартів	Розширення можливостей бюджету щодо зниження податкового тиску та перерієнтації витрат. Руйнування утриманського стереотипу в суспільстві		Використання ресурсів бюджету (одразу після запровадження) та зростаючі стимули до продуктивної праці (протягом року)	Необходження мінімальних засобів для існування дійсно нужденних	Важлива реалізація пропозицій з науково обґрунтованим підходом та індивідуальним незадіянням розглядом кожного окремого випадку	
Запровадження обов'язку посиленої участі одержувачів соціальних виплат у суспільних роботах	Руйнування утриманського стереотипу в суспільстві. Унеможливлення тіньової зайнятості одержувачів виплат		Додаткові бюджетні витрати на реалізацію		Широкій інформаційно-роз'яснювальній супровід дій уряду. Готовність до зміни уряду	
Шкідування першої межі нарахування єдиного соціального внеску	Забезпечення дійсно прогресивного характеру оподаткування трудових доходів	З початку наступного бюджетного року	Забезпечення додаткових надходжень до соціальних фондів та підвищення справедливості оподаткування	Суттєві ризики прогнозувати складно		
Розробка та запровадження програми інформаційної відкритості процесу формування та використання коштів державою	Забезпечення усвідомлення населенням змісту податків та їх місця у фінансуванні задоволення потреб громадян		Розуміння серед населення адекватності рівня та зниження стимулюючого впливу податкового навантаження на трудові доходи. Створення додаткових перешкод неправомірного використання бюджетних коштів	Додаткові бюджетні витрати на реалізацію	Фінансування за рахунок залучення коштів широкого кола зацікавлених осіб	
Розробка та запровадження державної програми з корекції споживачього стандарту населення	Закріплення серед населення розуміння зв'язку між рівнем споживання та трудовою активністю, продуктивністю праці та рівнем її оплати. Використання споживачьких переваг на користь вітчизняної продукції		Поступове зростання трудової активності та ефективності праці. Зростання внутрішнього попиту на продукцію вітчизняного виробництва. Відсутність результатів слід очікувати через кілька років	Зростаючі бюджетні витрати	Широкій інформаційно-роз'яснювальній супровід	
Запровадження вимоги щодо обов'язковості відображення на етикетці даних про країну походження товару	Формування можливості свідомого вибору споживачів до процесу споживання	У найкоротший термін	Зростання попиту на вітчизняну продукцію на внутрішньому ринку	Зростаючі витрати суб'єктів господарювання	Максимальне задіяння потенціалу та ресурсів суб'єктів вітчизняної індустрії та вітчизняних виробників на взаємовигідних умовах	
					Оптимізація інформаційної наполегливості етикетки та витрат на її забезпечення	

стандарту населення. Вона повинна користуватися тими самим каналами, якими поширюється уявлення про споживацький стандарт (засоби масової інформації та інші носії поп-культури). При цьому не слід знижувати сам стандарт, набагато важливіше щоб серед населення сформувалося уявлення про взаємозв'язок між рівнем споживання та інтенсивністю і продуктивністю трудової діяльності. Кажучи простіше, слід акцентувати більше уваги на зворотній стороні вдовоаної легкості існування популярних архетипів масової культури.

Тісно пов'язаною зі споживацьким стандартом повинна бути також політика держави щодо стимулювання споживання населенням продукції вітчизняного виробництва. Платоспроможний попит є не менш важливим фактором активізації інвестиційної діяльності, аніж наявність інвестиційних ресурсів, зацікавленість підприємців у їх освоєнні та працівників у продуктивній праці. З цих позицій зміщення вподобань населення на користь продукції вітчизняного виробництва слід вважати надзвичайно важливим чинником активізації інвестиційного процесу в Україні. Отже, одним із важливих пріоритетів державної програми з корекції споживацького стандарту населення повинна стати популяризація продукції вітчизняного виробництва.

Практична діяльність щодо переорієнтації вітчизняного попиту на продукцію вітчизняного ж виробника повинна бути пов'язана не тільки з пропагандистськими заходами програм з корекції споживацького стандарту. Виховане серед населення бажання споживати українське необхідно доповнити можливістю розібратися в дійсному походженні товарів. З цих позицій необхідним елементом є відображення на упаковці у явній та зрозумілій формі інформації про країну походження товару та його дійсні якісні характеристики.

ВИСНОВКИ

Таким чином, нами обгрунтовано комплекс важелів грошово-кредитного, податкового та бюджетного характеру щодо стимулювання трудової активності та зростання продуктивності праці в Україні, який засновано на забезпеченні більш свідомого відношення та розуміння власної відповідальності працівника за пошук місця прикладення власних сил і здібностей та рівень винагороди за працю. Реалізація наведених пропозицій потребуватиме додаткових дій уряду щодо стимулювання розвитку виробництва, адже утримання соціальної напруги, що неминуче виникне від скорочення соціальних виплат, на помірному рівні буде можливе лише в тому випадку, коли зростаюча пропозиція на ринку праці буде знаходити відповідний попит. Тому основним напрямком подальших досліджень слід вважати доповнення наведених у таблиці 1 рекомендацій, дієвими заходами щодо стимулювання бізнес-активності в нашій державі.

Література:

1. Літинська В.А. Державне регулювання зайнятості населення в Україні / В.А. Літинська // Економічний вісник Донбасу. — 2013. — № 3. — С. 260—263.
2. Марковська Т.С. Проблеми і перспективи зайнятості сільського населення / Т.С. Марковська // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси: зб. наук. пр. / Луц. нац. техн. ун-т. — 2012. — № 9. — С. 343—348.

3. Ратушенко О.І. Оцінка ефективності управління трудовим потенціалом / О.І. Ратушенко // Економіка. Управління. Інновації. — 2013. — № 2 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/eui_2013_2_68.pdf

4. Шкіндюк Ю.І. Шляхи удосконалення державного управління зайнятстю населення України / Ю.І. Шкіндюк // Державне будівництво. — 2012. — № 1. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-1/doc/5/08.pdf>

5. Абакуменко О.В., Лук'яшко П.О., Лавров К.Є. Вплив фінансової політики України на інвестиційну активність суб'єктів господарювання / О.В. Абакуменко, П.О. Лук'яшко, К.Є. Лавров // Інноваційно-інвестиційні, ресурсні та управлінські складові розвитку підприємств-учасників інтеграційних об'єднань: міжнародна колективна монографія / Під заг. ред. К.Ф. Ковальчука. — Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2013. — С. 226—243.

6. Закон України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" №2464-VI від 08.07.2010 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>

References:

1. Lityns'ka, V.A. (2013), "Government regulation of employment in Ukraine", *Ekonomicznyj visnyk Donbasu*, vol. 3, pp. 260—263.
2. Markov'ska, T.S. (2012), "Problems and prospects of rural employment", *Economic sciences. Series: Accounting and Finance: Collection of scientific papers of LNTU*, vol. 9, pp. 343—348.
3. Ratushenko, O.I. (2013), "Evaluating the effectiveness of labor potential management", *Economics. Management. Innovation*, [Online], vol. 2, available at: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/eui_2013_2_68.pdf (Accessed 25 June 2014).
4. Shkindyuk, Yu.I. (2012), "Ways of improving public administration employment-population of Ukraine", *Derzhavne budivnytstvo*, [Online], vol. 1, available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-1/doc/5/08.pdf> (Accessed 25 June 2014).
5. Abakumenko, O.V. Luk'iashko, P.O. and Lavrov K.Ye. (2013), "Impact of the Financial Policy of Ukraine's investment activity of economic entities", *Innovation and investment, resource and managerial components of participating enterprises integration associations*, LONDON-XXI, Donetsk, Ukraine, pp. 226—243.
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), *The Law of Ukraine "On the collection and accounting of a single Dues for Obligatory state social insurance"*, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2464-17> (Accessed 25 June 2014).

Стаття надійшла до редакції 01.07.2014 р.